

Ольга ЧУБАРЕВА

викладач Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Ключові слова: людина, культура, освіта, естетика, краса, гуманізація освітнього простору, творчість.

Формування збалансованої аксіологічної палітри сучасної молоді та студентів є невідкладним питанням гуманітарної політики держави, зокрема, системи освіти. Особливо важливим є естетично-аксіологічний вимір освітньої підготовки студентської молоді з огляду на те, що в українському суспільстві сформований особливий запит на спеціалістів, які володітимуть не лише високим професійно-компетентнісним рівнем, але й розвиненими громадянськими ціннісними орієнтирами та творчо-естетичним налаштуванням. У цьому контексті актуальним стає завдання естетизації освітнього простору, адже цінності краси і творчості через випускників, через їх творче ставлення до професії та відповідальне ставлення до громадянських обов'язків транслюватимуться в українське суспільство в цілому, демократизуючи та гуманізуючи його. Однак лише за активної участі студентської спільноти можуть бути впроваджені в освіту аксіологічні орієнтири та ідеали, важливі для повноцінного розвитку самої молоді.

УДК 37.011/036+371.63

ОСВІТА ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ЕСТЕТИЧНОГО В АКсіОЛОГіЧНОМУ ПОЛі СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

© Чубарева О., 2016

агальна гуманізація та демократизація суспільних відносин потребує відродження естетичного в ціннісній палітрі людини. «У людини все має бути прекрасним», «краса врятує світ»... Ці слова визнаних майстрів слова як ніщо інше пояснюють важливість завдання естетизації життєвого процесу, виховання в людині відчуття прекрасного, а разом – доброго, справедливого, вічного. Особливу актуальність означене завдання має, насамперед, для студентів – майбутніх керівників, управлінців, організаторів та вихователів виробничих колективів. Основним чинником цього процесу є освіта. Естетизацію навчального процесу ми розглядаємо як одну з тенденцій її модернізації відповідно до потреб практики. Саме це є головною метою нашого дослідження.

Аналіз світових і національних тенденцій розвитку освітньої сфери свідчить про намір акцентувати її всебічну гуманізацію та аксіологізацію, адже тільки висока моральність нових генерацій дає сподівання на вирішення глобальних викликів і загроз сьогодення. Саме освіта має значний потенціал прищеплення кожній окремій

молодій людині здатності до ціннісних суджень про навколишню природу і соціальну реальність. Тож студенти в просторі вишу мають можливість освітніми засобами активно формувати особистісні компетенції аксіологічного, зокрема, й естетичного характеру.

Особливо важливим ми вважаємо естетично-аксіологічний вимір освітньої підготовки студентської молоді з огляду на те, що в трансформаційному українському суспільстві сформований особливий запит на спеціалістів, які володітимуть не лише високим професійно-компетентнісним рівнем, але й розвиненими громадянськими, соціально-політичними, особистісно ціннісними орієнтирами та творчо-естетичним налаштуванням. «В умовах сучасного кризового розвитку нашого суспільства вищим гуманним призначенням естетичного виховання є всебічний розвиток особистості, що являє собою інтелектуальну свободу, багатство її духовного життя, високу моральність, які ведуть до гармонійного її об'єднання з суспільством, з людством, допомагає відновленню естетичної культури суспільства як основи, що стверджує цінність людського життя. Тому основними завданнями ВНЗ на сучасному етапі стають: формування духовної сфери особистості студента, виховання її етичних та естетичних якостей» [5, с. 117]. Саме з огляду на таке завдання, що постає перед сучасною українською системою освіти, яка активно розвивається в демократично-гуманістичному напрямі, особливої актуальності набуває проблематика всебічної естетизації навчального процесу. Особливої гостроти така проблематика набуває у зв'язку з посттоталітарним статусом сучасної України, адже тривалий час у нашому суспільстві відбувалася справжня «деестетизація» освіти.

Тут ми маємо на увазі той факт, що в такому суспільстві всі естетичні засоби мали на меті досягнення прагнень диктаторів, а не розквіт культурного і мистецького життя задля естетичного розвитку мас. Його не могло бути в суспільстві, де повністю від-

сутня соціокультурна діалогічність та можливість особистісного ініціативно-творчого прояву. «Світоглядна система, що була покладена в основу радянської культури, не була спрямована на те, щоб відповідати на «вічні», «екзистенційні» питання про смисл життя, добро і зло тощо. Жодний діалог з тоталітарною ідеологією неможливий. Класична версія радянської культури володіла певним переліком «життєвих рецептів», але не була здатною виробити адекватні відповіді, зустрічаючись з новими питаннями» [1, с. 338]. Освіта була, радше, засобом нав'язування і засвоєння професійних та ідеологічних рецептів, порушення яких жорстко каралося. Освіта стала засобом тоталітарного механізму, вичавлюючи з життя людей будь-які творчі елементи, зокрема й естетичні, оскільки спрямовувала основний виховний вплив на формування в структурі особистості покірності й доміанти соціального над особистісним. Таким чином, можна стверджувати те, що в тоталітарному суспільстві освіта була одним з найефективніших інструментів деестетизації.

Незважаючи на те, що історія сучасної української незалежності налічує вже чверть століття, більшість соціально-функціональних систем національного суспільства так і не позбавилися посттоталітарного та авторитарного забарвлення. Тому й освітня система потребує нагального і якнайшвидшого реформування, щоб зовсім не втратити можливість виходу на певний конкурентоспроможний рівень порівняно з провідними країнами Європи і світу. «В Україні, яка розвивається як незалежна та демократична країна, гостро постає завдання реформувати систему освіти. Діюча освітня система не в повній мірі задовольняє сучасні потреби українського суспільства і потребує поширення процесів гуманізації. Результатом цього процесу повинна стати гуманістична система освіти, яка створює умови для розвитку вільної творчої особистості з високим рівнем знань та духовності» [10, с. 194]. Такий результат може бути досягнутий виключно з ураху-

ванням необхідності наскрізної естетизації освітнього простору національних університетів. Тільки в естетизованому навчальному просторі можна виховувати справді креативних і творчих особистостей, що в майбутньому можуть стати високими професіоналами й активними громадянами, здатними чітко формулювати і усвідомлювати власні погляди і переконання.

В цілому сучасна система освіти в нашій державі поки що рухається по навздогінній траєкторії і зі змінним успіхом намагається відповідати демократизаційним тенденціям, що відбуваються в суспільстві. А чи відбулася якісна трансформація національної системи освіти? З нашого погляду, поки що ні. При цьому важливо, щоб подальші демократизаційні та гуманізаційні зусилля наших освітян були наскрізь просякнуті принципом естетизації навчання і виховання.

Важливість естетизації соціокультурного простору національної системи вищої освіти полягає у тому, що цінності краси і творчості через випускників вітчизняних вишів, через їх творче ставлення до професії та відповідальне ставлення до громадянських обов'язків транслюватимуться в українське суспільство в цілому, демократизуючи та гуманізуючи його. «Враховуючи зміни у суспільному житті та безпосередньо в освіті, можна сказати, що сьогодні тенденція естетизації має амбівалентний характер. З одного боку, освіта, як ні яка інша сфера, повинна існувати за законами краси, набуття знань повинно здійснюватися в тому ж числі і через мистецькі форми. А з іншого – факти художнього життя суспільства стають «механізмами» розвитку соціальних явищ, в тому числі і в освіті. Таким чином, естетизація освітньої реальності представлена як двосторонній процес, у якому естетичне набуває соціальної форми, а соціальні явища змінюються під впливом самостійного естетичного начала» [2, с. 33–34]. Отже, завдання естетизації університетської освіти набуває загальносоціального та загальнонаціонального значення. Прищеплення молоді аксіологічних

ідеалів краси, добра та справедливості, безумовно, є сферою відповідальності освіти, зокрема й вищої.

При цьому варто відзначити й роль держави у створенні законодавчими і регулятивними засобами відповідної атмосфери в системі вищої освіти, яка б реально сприяла розгортанню процесів демократизації, гуманізації та естетизації функціонування українських університетів. У посттоталітарному суспільстві, соціокультурна та освітня сфера якого тривалий час «деестетизувалася», держава повинна відіграти головну роль у процесі аксіологічного становлення нового покоління. Тим більше, що тільки всебічна аксіологізація та естетизація навчання і виховання національної молоді може, зрештою, привести до успіху демократизаційних реформ у державі в цілому.

Досвід виникнення, існування і розпаду тоталітарних та авторитарних режимів показав, що протистояти знелюдненій державній машині здатні лише творчі, активні, культурні та освічені люди. Звідси й значна актуальність гуманізації та підвищення якості вищої освіти в суспільствах, що переживають посттоталітарні трансформації, зокрема і в Україні.

Говорячи про освіту як чинник підвищення ролі естетичного в аксіологічному полі сучасних студентів, на нашу думку, передусім необхідно звернутися до проблематики естетизації змісту навчання, навчального простору, засобів навчання тощо. З погляду Лариси Настенко, подальша гуманізація та демократизація української вищої освіти обов'язково потребує «естетизації навчання і виховання, побуту студентів і культурологічного простору університету» [6, с. 19]. Багато дослідників вважає, що тільки шляхом усебічної естетизації університетського простору уможливується повноцінний процес комплексно-структурного розвитку особистості кожної молоді людини. Таким чином, зміст, організація і засоби навчання потребують сьогодні наскрізної естетизації, що відбувалася б на основі принципу цілісності та інтегрова-

ності навчально-виховного простору вищого навчального закладу.

Задля виконання такої мети в межах філософсько-освітніх досліджень необхідно розробляти парадигмальні програми всебічної естетизації навчання і виховання. На концептуальному рівні це означає необхідність вироблення загальноосвітніх принципів наповнення естетичним змістом усіх елементів університетського навчання і виховання, до яких входять пізнавальні та емоційні, когнітивні та творчі, гуманітарні та інноваційні елементи вищої освіти. «Концептуальною ідеєю моделі процесу формування естетичної культури майбутніх спеціалістів є інтеграція чотирьох компонентів: когнітивного, почуттєво-емоційного, діяльнісно-розвивального і професійно-педагогічного. Структурно модель процесу складається з трьох етапів: розвиток і систематизація естетичних знань; формування практичного досвіду в процесі творчої естетичної діяльності; підготовка до естетичного самовияву в професійній сфері. Засобами формування естетичної культури майбутніх спеціалістів є: зміст дисциплін; навчально-методичне забезпечення спеціальних дисциплін та методик навчання і виховання; художня самодіяльність; декоративно-прикладна творчість» [9, с. 511]. Щобільше, весь цей комплекс навчальних, методичних, виховних, організаційних засобів має вибудовуватися в певну цілісність, щоб на кожному етапі навчання студент відчував насиченість освітнього процесу аксіологічними орієнтирами краси і гармонії.

З огляду на це, у своєму дослідженні ми відстоюємо принцип цілісності та інтегративної наскрізності процесу естетизації навчання і виховання в університеті. Студенти мають постійно перебувати в культурному просторі, просякнутому елементами краси, гармонійності і впорядкованості, щоб відчувати власну аксіологічну доречність і значущість. Основоположим принципом естетизації навчального процесу в університеті має бути естетична цілісність освітнього простору, адже цей принцип до-

поможе майбутньому фахівцеві і громадянину віднаходити прекрасне й естетичне в будь-якому виді діяльності. Окрім того, естетичне буде важливим мотиваційним чинником професійної творчості та самовдосконалення, а також важливим орієнтиром при здійсненні ключових особистісно-громадянських та громадсько-політичних виборів.

Навчання в університеті має застосовувати аксіологічно-естетичну складову не лише у виховних цілях чи при вивченні гуманітарних дисциплін, але й при формуванні змістовної, наукової та практичної частини спеціальних дисциплін, орієнтованих на вироблення конкретних професійно-особистісних компетентностей майбутніх спеціалістів. «Розширення союзу з естетикою важливе не лише при розв'язанні проблем теорії виховання, а й при розгляді питань теорії навчання – і в цілому, і щодо застосування до навчання конкретних предметів, тобто в певних методиках. І не лише при вивченні тих дисциплін, які стикаються із мистецтвом безпосередньо, а й тих, що не пов'язані з ним. Такий союз необхідний і естетиці, котра все більше стає наукою, що вирішує конкретні завдання виховання особистості» [4, с. 47]. Отже, аксіологічні принципи естетики можуть стати невід'ємним елементом професійної, дослідницької, навчальної діяльності майбутніх спеціалістів, що особливо важливо сьогодні, коли в освіті все активніше застосовується принцип навчання впродовж життя. Кожен спеціаліст сьогодні має бути орієнтованим на безперервний процес самовдосконалення, який не може ефективно здійснюватися без багатого та різнобарвного аксіологічного підґрунтя.

Окрім того, системно естетизована освіта дає змогу повноцінно розкривати внутрішній креативний потенціал особистості як навчальними, так і виховними методами. Молода людина наче потрапляє в систему, у якій достеменно вивірені співвідношення між знанням і красою, мораллю і творчо-енергетичною мотивацією до індивідуальної самореалізації. «Естетизація

освіти являє собою комплексну сукупність умов, що забезпечують теоретично, методологічно, змістовно, організаційно та методично органічну цілісність педагогічних вимог, соціально необхідних особистості якостей, які перетворюють навчально-виховний процес на безперервно формувальний простір, що дозволяє розвивати інтелект в органічній єдності з емоційним світом людини [3, с. 101]. Такий ефект естетизованого навчання і виховання дозволяє формувати майбутніх спеціалістів, які як у професійному, так і в громадсько-особистісному житті будуть проявляти себе творчо і креативно, відповідально ставитимуться до виконання фахових і громадянських обов'язків, постійно прагнутимуть до всебічного самовдосконалення.

Для того щоб справді формувати таку цілісну освітньо-виховну систему наскрізної естетизації навчального процесу, важливо, щоб усі суб'єкти педагогічної дії були зорієнтовані на аксіологічні орієнтири творчості і гуманізму. У сучасних умовах це особливо стосується професорсько-викладацького складу українських університетів. «Формування естетичної культури студентів має здійснюватися системно й методично. Викладач, розробляючи будь-яку тему навчальної дисципліни, має віднайти нішу, котру можна наповнити інформацією про прекрасне зі сфери музики, літератури, архітектури, живопису тощо» [11, с. 359]. Тільки за таких умов студент, майбутній спеціаліст, здатен повноцінно відчувати, що не лише мистецтво, але й його безпосередня майбутня трудова діяльність може бути насиченою естетичними образами, наповнена глибокими аксіологічними, соціокультурними і творчими смислами та ідеалами.

Для забезпечення такої наскрізної естетизації змісту навчання, навчального простору, засобів навчання, з нашого погляду, у вітчизняних університетах мають почати повноцінно виконуватися такі завдання:

- створення в навчальному закладі художньо-естетичного освітнього середовища: гармонізація міжособистісних відносин суб'єктів навчально-виховного про-

цесу; створення сприятливого соціально-психологічного клімату; забезпечення естетики предметно-просторового середовища;

- поглиблення змісту всіх ланок професійної підготовки майбутніх спеціалістів питаннями, заходами художньо-естетичної спрямованості;

- залучення студентів до різних видів діяльності (навчальної, позанавчальної, виховної, практичної) [7, с. 352–353].

Окрім того, важливим принципом естетизації навчального процесу є підвищення його комунікативності й діалогічності. Міжособистісна комунікація значно підвищує потенціал внутрішньої енергетичності естетичних почуттів і переживань, сприяє інтенсифікації їх світоглядного впливу на аксіологічні структури особистості молоді людини. Естетичний діалог дає змогу всебічно розглянути з неординарних позицій різні проблеми: наукові, дисциплінарні, професійно-спеціальні, особистісні, громадські, політичні, моральні тощо. «Основними характеристиками такого діалогу є висока культура відчуттів і сприймань, самовиховання почуттів, духовне багатство слова, введення в активний запас нових слів і розкриття їх емоційно-естетичного забарвлення, індивідуальна творчість» [8, с. 89]. Саме в діалозі відбувається реалізація функції естетичної культури, визначення проблем, особистісно значущих для суб'єктів спілкування, підвищується рівень реалізації естетичного самопізнання майбутніх спеціалістів. Отже, слід зазначити, що процес естетизації змісту навчання, навчального простору, засобів навчання має відповідати вимогам системної комплексності, інклюзивності, інноваційної гуманістичності та міжособистісної діалогічності.

Ще одним важливим імпульсом для всебічної естетизації соціокультурного простору української вищої освіти має стати відродження естетичного в освіті «руками студентів». Це означає, що лише за активної участі студентської спільноти можуть бути впроваджені в освіті аксіологічні орі-

єнтири та ідеали, важливі для повноцінного розвитку самої молоді. Тому ключовим суб'єктом естетизації освіти, навчально-виховного процесу, науково-дослідної та організаційно-забезпечувальної діяльності в

українських ВНЗ мають бути самі студенти. Лише сама молодь може свідомо і цілеспрямовано реалізовувати власні прагнення, розвиваючи та збагачуючи свою аксіологічну палітру.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Архангельский Ю. Е.** Советское искусство в зеркале тоталитаризма / Ю. Е. Архангельский // Вопросы современной науки и практики / Университет им. В. И. Вернадского. – 2010. – № 10–12 (31). – С. 338–341.
2. **Бойко О. П.** Естетичне та естетизація у освітньому просторі / О. П. Бойко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди». Дод. 1 до вип. 27. – Т. VIII (41) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського простору». – К. : Гнозис, 2012. – С. 26–34.
3. **Жданова С. Н.** Концептуальные основы эстетического освоения мира учащимися в системе дополнительного образования / С. Н. Жданова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2006. – № 6, т. 1. – С. 99–105.
4. **Карловас О. А.** Формування естетичної культури особистості в процесі естетизації освіти / Олена Карловас // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2011. – № 2(43). – С. 45–52.
5. **Кохан І. І.** Естетичне виховання у процесі особистісного та професійного розвитку майбутнього фахівця / І. І. Кохан // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2013. – № 1(14). – С. 117–119.
6. **Настенко Л. Г.** Педагогічні умови культурологічної підготовки майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Лариса Настенко. – К., 2002. – 25 с.
7. **Ревенко І. В.** Обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків / І. В. Ревенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : збірник наук. праць. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – Вип. 36(89). – С. 349–354.
8. **Сухомлинский В. А.** Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – К. : Радянська школа, 1972. – 244 с.
9. **Титаренко В. П.** Теоретичні основи формування естетичної культури майбутніх учителів трудового навчання / В. П. Титаренко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наук. праць. – К. ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. – Вип. 26. – С. 505–511.
10. **Часова К. С.** Гуманізація освіти в Україні: теоретичний аналіз / К. С. Часова // Педагогічний процес: теорія і практика : збірник наук. праць. – К. : ТОВ «Вид. підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2013. – Вип. 4. – С. 194–201.
11. **Якушева С. Д.** Эстетическое воспитание в вузе / С. Д. Якушева // Управление качеством высшего образования: теория, методология, организация, практика : в 3 т. : коллективная научная монография. – СПб. : Смольный институт РАО ; Кострома : Изд-во КГУ, 2005. – Т. 1. – С. 351–368.

REFERENCES

1. **Arkhangelsky Y. E.** Soviet art in the mirror of totalitarianism / Y. E. Arkhangelsky // Problems of modern science and practice. University V. I. Vernadsky. – 2010. – № 10–12(31). – P. 338–341.
2. **Boiko O. P.** Aesthetic and aesthetic quality of educational space / A. P. Boyko // Humanitarian Bulletin SHEI «Pereiaslav-Khmelnytsky Pedagogical University. H. Skovoroda. « – Annex 1 to no. 27. – Vol. VIII (41) : Special Issue «Higher education in the context of Ukraine's integration into Europe.» – K. : Gnosis, 2012. – P. 26–34.
3. **Zhdanova S. N.** Conceptual bases of aesthetic assimilation of the world pupils in additional education system / S. N. Zhdanova // Bulletin of the Orenburg State University. – 2006. – № 6, Vol. 1. – P. 99–105.
4. **Karlovas O. A.** Formation of aesthetic culture of the individual in the process of aesthetic education / O. A. Karlovas // Spirituality: Methodology, Theory and Practice. – 2011. – № 2(43). – P. 45–52.
5. **Kohan I. I.** Aesthetic education in the personal and professional development of future professional / I. I. Kohan // Scientific treasury Education Donetsk region. – 2013. – № 1(14). – P. 117–119.
6. **Nastenko L. G.** Pedagogical conditions of cultural training of future teachers. Thesis. ... K. Ped. N. : 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education / Larissa Nastenko. – K., 2002. – 25 p.
7. **Revenko I. V.** Justification of training future teachers of humanities to art-aesthetic education of teenagers / I. V. Revenko // Pedagogy formation of creative personality in higher and secondary schools: technologies. – Zaporozhye : CPU, 2014. – Vol. 36(89). – P. 349–354.
8. **Sukhomlinsky V. A.** I give my heart for children / V. A. Sukhomlinsky. – K. : Radyanska School, 1972. – 244 p.
9. **Titarenko V. P.** Theoretical Foundations of aesthetic culture of the future teachers of labor studies / V. P. Titarenko // Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience problems. Collected Works. – Kyiv ; Vinnitsa : LTD «Planer», 2010. – Issue 26 – P. 505–511.
10. **Chasova K. S.** Humanization of Education in Ukraine: theoretical analysis / K. S. Chasova // Process Time Teaching: Theory and Practice. Collected Works. – K. : LLC «Publishing House «Edelweiss», 2013. – Issue 4 – P. 194–201.
11. **Yakusheva S. D.** Aesthetic education in higher school / S. D. Yakusheva // Quality Management of Higher Education: Theory, methodology, organization, practice: Collective monograph : The 3 volumes. – SPb. : Smolny Institute RAO ; Kostroma : KSU Publishing House, 2005. – Vol. 1. – P. 351–368.